

ВПЛИВ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ НА РОЗВИТОК ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК СПІВАКІВ

Андрій Ковбасюк, магістр вокального факультету
Львівської державної музичної академії
ім. М. Лисенка

ВПЛИВ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ НА РОЗВИТОК ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК СПІВАКІВ

У статті розглянуто можливості та значення використання української народної пісні в практиці вокального виховання співаків. Розглянуто жанри народнопісенного фольклору, що втілюють традиції, звичаї, обряди та роль видатних мистців-вокалістів, що стали активними суб'єктами етнохудожнього середовища, здатними до особистісних інтерпретацій народної пісні.

Постановка проблеми. Тема обраного дослідження у контексті проблем мистецтвознавчої науки є вельми актуальною, адже питання впливу на формування музикантів-професіоналів через інструментальні та особливо вокально-хорові форми побутування української народної музики є беззаперечними. Відомо, що в Україні одна з найбагатших у світі пісенна спадщина, яка породжена фольклорною традицією та переплетена у творчості мистців з різнорідними стильовими парадигмами, що знайшли своє продовження і в сучасній композиторській творчості.

Саме з цієї причини вивчення впливу народнопісенного фольклору на формування співаків має велике значення і видається перспективним напрямком музикознавчого дослідження. Висвітлення цього питання, крім вузькоспеціального ракурсу, виявляє характерні риси становлення та розвитку Львівської вокальної школи та її яскравих представників, імена яких вкарбовані золотими літерами в історію українського та світового вокального мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українському музикознавстві висвітлювалась проблема загальнолюдської цінності пісенного фольклору в контексті європейської культури (Г.Нудьга, І.Іваницький, Т.Булат, Ф.Погребенник, М.Гуць). Проблемам сучасного функціонування народнопісенної творчості присвячено роботи С.Грици, О.Дея, О.Правдюка, В.Гошовського, Б.Луканюка.

Діячі української музичної культури, серед яких слід назвати М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, Я.Степового, Л.Ревуцького, а також західноукраїнських композиторів М.Вербицького, О.Нижанківського, Д.Січинського, В.Барвінського, Ф.Колесу за основу музичного виховання визнавали лише народнопісенну творчість, у якій відображаються особливості психології та світосприйняття, особливості структури мови

українського народу. Ця ідея підтверджується теоретичними підвалинами фольклористики, закладеної М.Лисенком, П.Сокальським, К.Квіркою, які вивчали регіональні особливості фольклору та наголошували на його великому значенні у становленні музичної освіти.

Проблемам впливу пісенного фольклору на становлення співаків присвячено роботи М.Лисенка, О.Мишуги, О.Бандрівської, Б.Гмирі, М.Байко, О.Даргомижського, П.Голубева, М.Глінки, М.Мусоргського.

Метою статті є обґрунтування і визначення ролі та впливу народнопісенного фольклору на формування вокальних навичок співаків.

Виклад основного матеріалу. Народне музичне мистецтво є яскравою сторінкою нашої історії. В музиці співоча душа українців втілювалась та зберігала найдорожче – традиції, звичаї, обряди.

Одне з найбільш значних місць у суспільному та культурному житті українського народу належало пісні, яка, як відомо, супроводжує нас від народження до смерті, зберігаючи досвід усіх поколінь, специфічність художнього мислення – саме це і є секретом невмирущої поетичної краси пісенної творчості.

Найдавнішим жанром музичного фольклору є звичаєво-обрядова поезія, яка охоплює поклоніння силам природи – язичницьким божествам, уславлення їх піснями, танцями, іграми. Ці зразки мали практично-трудова основа – домогтися від природи милості і забезпечити собі статок і благополуччя. Зв'язок звичаїв з трудовим роком забезпечив їх збереження у період прийняття християнства. Вони своєрідно переплелись з християнською обрядовістю, дійшовши до наших часів: веснянки, гайки – Великодні свята, русальні – Трійця, Купало – день Івана Хрестителя, колядки – Різдво, щедрівки – Йордан.

До сьогодення календарно-обрядова усна творчість дійшла у вигляді циклів, пов'язаних з

ВПЛИВ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ НА РОЗВИТОК ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК СПІВАКІВ

певним періодом року або відповідною трудовою діяльністю.

Український народ – один із наймузичніших у світі. Блискучий шлях до його пісенної творчості, яку знають і люблять у різних країнах, свідчить про високі художні якості української пісні. Українська народна пісня – явище таке незвичайне, як і українська історія. Крайні зразки пісенного фольклору залишаються сучасній культурі не як сухі пам'ятки минулого, а як жива поезія, що і сьогодні полонить душу, наповнює її духовністю.

Пісня є найбільш демократичним, розповсюдженим та масовим жанром вокальної літератури. Вона – прекрасний музичний матеріал для розвитку музично-виконавських навичок співака, вона вимагає більш простих та доступних для багатьох виконавців засобів виразності при зосередженні всіх її художніх цінностей. Завдячуючи цьому, вона є дуже юрисним жанром вокально-педагогічного репертуару, особливо в початковому періоді навчання співака.

Існує багато пісень – класичних старовинних, сучасних – героїчного, драматичного та ліричного характеру, які є чудовим педагогічним матеріалом для виховання вокаліста-початківця, для розвитку його вокальних даних.

Народна пісня поєднує у собі, неоцінімі багатства за змістом, почуттями, настроями та образами. Вона дуже корисна по-перше, тому, що несе в собі характерні особливості музичної культури того народу, якому належить, таким чином, примушує виконавця перейматися цими особливостями. По-друге, у більшості своїй вона нескладний, доступний для багатьох виконавців музичний твір. Народна пісня будується на природних мелодичних інтонаціях та зворотах музики, що у вокально-педагогічній практиці допомагає відповідному розвитку співака.

Народні пісні також мають велике значення у процесі виховання співака-музиканта. Глибокий зміст, різнобарвність мелодичних побудов, що ґрунтується на національних особливостях народної творчості, надають народні пісні доцільність як навчальному матеріалу у вокально-педагогічному процесі.

Таким чином, усі жанри вокально-педагогічної літератури, що мають свою специфічність, служать єдиній меті виховання та навчання співаків. Підбір репертуару студента-співака повинен відбуватися таким чином, щоб з початкових етапів навчання у нього сформувався художній смак, крім голосу, розвинулись загальні музично-виконавські здібності: слух, ритм, емоційність та безперечно, вокальна культура.

Чудовим методичним вокальним матеріалом

зі словами на початковому етапі є народні пісні у зручній тональності, що закріплюють усі кращі принципи плавного співу (кантилени) та синтезу звуку і слова.

Таким чином, у вокально-педагогічному художньому репертуарі закладено невичерпні можливості у вихованні в співака слуху, смаку, загальних музичних здібностей, мислення, акторських даних, співочого професіоналізму (формування тембральних якостей, виробленню рівного звучання, філіруванню, кантилени, рухливості, вміння виконувати трелі і таке інше).

Народна пісня є тою первинною формою, де художня роль метру виявляється найбільш яскраво, очевидно, через постійне зближення народної пісні з працею народу. Пісні народжувались як колискові, при жнивях, під час косовиці і весняних робіт. Пісні є неодмінним атрибутом відпочинку людей: застольні, танцювальні, хороводні, коломийки, пісні обрядового циклу. Пісня у житті супроводжує будь-який фізичний та душевний стан людини, вона допомагає у тій чи іншій дії, може бути її наслідком. Все багатство людського духу об'єднано в пісні, вона спроможна визнати весь спектр людських емоцій.

Як справедливо стверджував М. Гоголь: "Покажіть мені народ, у якого було би більше пісень. Наша Україна дзвенить піснями" [8, 67].

Цікавими є позиції російських композиторів, щодо виховання молодих співаків на основі народнопісенної творчості.

Народна пісня та народне вокальне мистецтво, з одного боку та висока вокальна культура з іншого, на цей час були найважливішими факторами, які підготували ґрунт для виникнення світського професійного співочого мистецтва. Талановитість народу та його устремління виразити в пісні своє життя – стали джерелом виконавського стилю як української, так і російської національних шкіл співу.

Колоритна українська народна пісня привертала увагу найбільших музикантів світу, вона стала основою створення і розвитку українського професійного музичного мистецтва (М.Лисенко). Саме в обробках її формувався хоровий стиль М. Д. Леонтовича, складалась гармонічна мова і творчий почерк М.Л.Ревуцького, її вплив, безперечно, позначився на наступних поколіннях українських композиторів.

У своїй науковій праці М. Грінченко припускає, що в кінці першої половини XVII ст. в Росії і в Україні відбувся дуже важливий перелом у музичному побуті і в творчій практиці музикантів,

ВПЛИВ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ НА РОЗВИТОК ВОКАЛЬНИХ НАВИЧОК СПІВАКІВ

який спричинився до переходу до парлесного співу до гомофонно-гармонічного стилю, від багатоголосних жанрів до сольної пісні – це було явищем величезного значення, результатом суспільно-історичних умов, дзеркалом тенденцій “віку, розуму і освіти”.

Історію сольної ліричної пісні-романсу українська музика починає з імені Г.Сковороди – філософа, гуманіста і демократа, “постаті переломної доби”.

“Створення сольної пісні знаменувало собою визволення творчого духу з кайданів середньовічних звичаїв, нравів і догм. Прагнення до усвідомлення людини як особистості вимагало від музикантів нових форм виразності: суб’єктивні міркування і переживання не можна висловити хором” – пише Ю.Малишев в нарисах про українську вокальну лірику [9, 14].

“Розвиток професійних форм українського романсу в XIX ст. був штучно затриманий – на думку Ю. Малишева – хоча в романсі і пісні найбільш повно проявилися самобутні риси національної композиторської школи”.

“Український народ, це відомо і це можна сказати без усякої фальшивої скромності, є одним із наймузикальніших народів у світі. Він створив багато пісень, а Лисенко, Стеценко, Леонтович, композитори наші дали сотні й сотні обробок тих пісень. Романсова і ансамблева наша література, починаючи від творів XVIII – XIX сторіч і по наші дні, – неозора, величезна” – це слова належать Максимові Рильському, поету, великому любителю музики знавцеві життя і мистецтва [9, 15].

Багато тем, образів і композиційних прийомів романсу XIX ст. стали характерними для сучасної пісні. Жанрові ознаки перейшли з одного жанру в інший – ці взаємопроникнення нових форм – дуже характерні для сучасної музики, вони яскраво проявляються у піснях – найактивніших формах музичного мистецтва щодо втілення людської творчої думки.

Українському музикознавстві використовується термін “солоспів”, який узагальнює і включає поняття пісні і романсу – це сольний вокальний твір з інструментальним супроводом. Але сюди не входить галузь народної музики (думи), солоспів виник у Західній Україні з необхідністю підкреслити індивідуальну композиторську творчість музикантів-аматорів.

“Штучні пісні-романси, яких, за свідченням М. Лисенка – ...безліч по Україні поширено, на зразок “Баламута”, “Стоїть гора високая”, сформувались на початку XIX ст. в результаті складного процесу трансформації народної (головне ліричної) пісні в умовах міського побуту.

Друга половина XVIII – поч. XIX ст. характеризувалася активним перетворенням народної пісні. Концепція, що висунула протидію обробці і пристосуванню народних мелодій вимогу недоторканості першоджерела, визначала особливості другого періоду взаємодії народнопісенної і професійної культури. В.Одоевським дуже влучно визначено основну тенденцію щодо народної пісні “збирати і відтворювати пісню як ми її чуємо в голосі і слуху народному” [9, 54].

Обдарування співаків львівської вокальної школи розвивалось переважно на ґрунті народної пісенної творчості України та на традиціях італійської вокальної школи. Сприймавши техніку і культуру італійської школи, вони залишилися глибоко національними виконавцями.

Найяскравішими представниками львівської вокальної школи вважаються: С.Крушельницька, О.Мишуга, М.Менцинський, М.Сабат-Свірська. Їх життя сповнене самовідданою працею, ентузіазму й великих перемог, одного з найцінніших рис цих співаків була безприкладна працелюбність, що допомогло реалізувати свої непересічні здібності й вийти у число кращих співаків світу.

Школа професіоналізму дуже легко перетворюється на школу ремесла. В музиці це особливо небезпечно, оскільки складна композиторська техніка, вироблена в результаті наполегливих занять, ніби приховує відсутність таланту і художньої творчості. Ремесло без таланту не творить справжнього мистецтва. Але одного таланту теж замало. Без професіоналізму неможлива творчість, без запасу навичок і знань, нагромадженням досвідом минулих поколінь, не можна йти вперед ні в мистецтві, ні в науці.

У кожній країні, у кожному виді мистецтва з неминучістю історичної закономірності виникають періоди, коли на перший план висуюються проблеми професійної майстерності, а можливості народного музикування і дилетантської творчості майже вичерпані, потрібен якісний стрибок культури на вищій рівень. При цьому виникають академічні за характером заклади, академічний напрям у творчості. В Україні в 60 рр. XIX ст. створилися перші консерваторії (після Лисенка, який поклав початок професіоналізмові, було створено нову музичну культуру).

З XX ст. нових форм художньої композиторської обробки набула народна пісня. Тепер це не лише проста гармонізація, що прагне зберегти першоджерела, а нові види оригінальної творчості на народній основі: обробки фактурно-гармонічні, куплетно-варіаційні, вільні.

